

ORTA DOĞU İLGİSİ
SERDAR SAYAN'IN SON
ÇALIŞMASI ORTA DOĞU VE
KUZEY AFRIKA ÜZERİNE.

Yolsuzluk çıkmaz sokak

"Yolsuzluğa biraz göz yumulsa Türkiye'nin kalkınma hızı artar mı" sorusuna Serdar Sayan'ın yanıtı çok net bir "hayır". NURHAN YÖNEZER

T OBB ETÜ öğretim üyesi ve TEPAV Girişimcilik Enstitüsü Direktörü Prof. Dr. Serdar Sayan, IMF ve Dünya Bankası'nın araştırmalarında sık sık çalışmalarına atıfta bulunulan bir ekonomist. "Nüfus yaşlanmasının ekonomik etkileri" ve "kalkınmakta olan ülkelere giren göçmen işçi dövizleri ile ekonomik krizler arasındaki ilişkiler" gibi konulardaki çalışmaları ise uluslararası üne sahip. Genç, neşeli ve yaptığı son çalışma ile bazı soru işaretlerine tam cevap verebildiği için de mutlu bir bilim adamı. Çünkü bir dönem "yumurta-tavuk" sorununa dönuşen "Yolsuzluğa biraz göz yumulsa az gelişmiş ülkeler daha hızlı kalkınabilir mi" sorusuna çok net cevapları var.

Orta Doğu ekonomileri üzerine çalışan iktisatçıların uluslararası birliği olan Middle East Economic Association'ın (MEEA) Genel Sekreterliği görevini de yürüten Serdar Sayan, bu soruya en net cevabı, "Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Ekonomik Performans: Kurumlar, Yolsuzluk ve Reform" başlıklı derlemesinde

vermiş. Mayıs 2009'da İngiltere'nin Routledge Yayınevi'nce yayınlanan kitabı üzerine konuştuğumuz Sayan'ın en önemli tespitlerinden biri şu: "Türkiye, yolsuzlukla çok ciddi mücadele etmesi gereken bir noktada. Yoksa kalkınma hızını artıramaz."

Çalışmanızda neden özellikle bu bölgeleri incelediniz?

Dünyanın her yerinde yolsuzluk var ama mesela İskandinav ülkelerinde çok az. Sıralamalara bakıldığında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yolsuzluğun oldukça yaygın olduğu görülüyor. Buna rağmen bu bölgeyi inceleyen çalışma yoktu literatürde. Üstelik bu bölge ülkeleri hem kişi başına gelir düzeyleri açısından, hem de kurumsal yapıları açısından oldukça geniş ve ilginç bir yelpaze oluşturuyor. Bu da aslında bölgenin yolsuzluk ve kalkınma arasındaki ilişkiyi incelemek için çok ilginç bir laboratuvar sunması anlamına geliyor.

Dünya ölçeğinde bu laboratuvarın önemi ne?

Bu bölge, ekonomik büyüme ve zenginleşmenin, daha adil bir gelir dağılımı-

nın ve dolayısıyla yoksullukla mücadele- nin tüm dünyada barış ve istikrar açısından en arzu edilir olduğu bölge. Mikro-nezya adalarında yolsuzluğun artması ve buna bağlı olarak ekonomik büyümenin yavaşlaması, gelir dağılımının bozulması vs. üzücü gelişmeler olur ama bunun dünyanın geri kalanı açısından vahim sonuçları olması beklenmez. Oysa ki Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki sıkıntılar, dünyanın geri kalanında güvenlik ve ekonomik istikrarın bozulması kaygılarına yol açıyor.

Bu ülkelerde yolsuzluğu cezalandırma ya da tolere etme durumu nasıl?

Yolsuzluklarla mücadele yeteneklerinde farklar var ama birçoğunda sistematik ve büyük ölçekli yolsuzlukların ortaya çıkartılıp cezalandırılma kanalları tıkalı ve küçük yolsuzluklar da bahşış diye adlandırılıp tolere edilir hale gelmiş. **Bu, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre de farklılaşıyor tabii.**

Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk yaygın oluyor. Gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun diğerlerine göre daha düşük oranda olduğu bir gerçek. Ama bir soru da şu: Acaba gelişmiş ülkeler gelişmiş oldukları için mi yolsuzluk az, yoksa yolsuzluk az olduğu için mi gelişiyorlar? Bilinen şu ki, gelişmiş ülkelerde yolsuzluk az ama gelişme sürecinde hukuk sistemleri de yolsuzluğun serpilmesine uygun değilmiş. Yani yolsuzluğu tolere ederek gelişen ülke yok. Kültürel olarak gelişmiş ülkeler buna izin vermiyor. Bu yönden bakıldığında da, gelişmekte olan ülkelerde bugün ekonomiye ivme kazandırmak için yolsuzluğun azaltılması şart. **Milli gelir düzeyine göre bakıldığında sonuçlar nasıl?**

Çalışmanın en ilginç ve önemli sonuçlarından biri, yolsuzluk ve rüşvetin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin en yoksul ülkeler ile belli bir milli gelir düzeyini geçmiş olan ülkeler için net biçimde gözlemlendiği. Arada kalan ülkeler için yolsuzluk ve rüşvetin büyümeyi yavaşlatıcı önemli bir etkisi bulunmuyor. Ama o aralığın altı ve üzerinde yolsuzluk arttıkça büyüme yavaşlıyor.

Bu aralıkta hangi ülkeler var?

Libya, Cibuti, Yemen, Suriye, İran, Mısır ve Cezayir gibi Türkiye'den şu an-

GÜNDEM

da çok daha fakir ülkeler bu aralıkta. Bu ülkelerde yolsuzluk azaldıkça kalkınma artmıyor. Çok fakir ülkelerde ise doğru ilişki var. Yani milli gelirin artması isteniyorsa, yolsuzlukla daha etkili mücadele edilmesi gerekiyor.

Petrol zengini ülkelerde yolsuzluğun az olmasını neye bağlıyorsunuz?

Bu ülkelerde gelir düzeyi de yüksek, cezalar da. Buralarda iş yapan işadamları yolsuzluk yapıldığına dair bir algıya sahip değil. Belki bakanlar düzeyinde vardır ancak günlük iş hayatında böyle bir algı pek yok.

Türkiye gerçeğine gelirsek...

"Kişi başına milli gelir belli bir seviyeye gelince, yolsuzluğa göz yumalım ki, büyüme körüklensin" yaklaşımı geçersiz. Türkiye şu anda yolsuzlukla çok ama çok mücadele etmesi gereken bir dönemde. Kalkınma hızını artırmak istiyorsa, mücadelede ısrarlı olmalı. Bugün

Türkiye yolsuzluk ve rüşvetle mücadelede gösterilecek her türlü zafiyetin ekonominin büyüme ve dolayısıyla istihdam yaratma kapasitesini olumsuz etkileyeceği bir noktada. Yolsuzlukların gelir dağılımını bozmak gibi olumsuz etkilerinin yanı sıra, ekonomik büyümeyi de yavaşlatıcı bir yönü var. Ülkelerin özellikle belli bir milli gelir seviyesinin üstüne çıkmasından sonra bariz hale gelen bu negatif etki, diğer bölgelerde olduğu gibi Orta Doğu'da da gözleniyor. Yolsuzlukların büyümeyi yavaşlatıcı etkisi çeşitli kanallardan gerçekleşiyor.

Bu kanallar neler?

Yatırımları ciddi ölçüde frenliyor. Cari kamu harcamalarının büyüme önceliklerine göre yapılmasını engelliyor. Örneğin yolsuzluğun yaygın olduğu ülkelerde eğitimin genellikle alması gerekenden daha düşük bir pay aldığı görülüyor. Ayrıca, kimi ülkelerde kamu çalış-

şanlarının rüşvet sayesinde zenginleşmesi, ailelerin yetenekli çocuklarını kamuya eleman yetiştiren okullara girmeye yönlendirmesine yol açıyor. Bu da başka alanlarda çok daha verimli olabilecek iyi yetişmiş insan gücünün, aşırı istihdamla şişmiş kamu işlerine yönlendirilmesi sonucunu doğuruyor.

Yolsuzluğun ekonomi üzerindeki daha doğrudan etkileri neler?

Yatırım ortamını bozuyor ve fiziki sermaye büyümesini yavaşlatıyor. Bir ülkede rüşvetin yaygın olmasının, o ülkeye girecek doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde de caydırıcı bir rol oynadığı, yapılan çalışmalarda net biçimde ortaya çıkmış. Ayrıca rüşvetin yaygın olduğu ülkelerde gümrükler ve benzeri ticari engellerin kaldırılması ve ekonominin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması da güçleşiyor. ■

nyonezer@fortuneturkey.com

TÜRKİYE BÖLGEDE YOLSUZLUKLA MÜCADELEDE ORTA SIRALARDA

Ülkeler	İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik	Siyasi istikrar	Devletin etkinliği	Yasa ve mevzuatların kalitesi	Kanun hakimiyeti ve hukukun üstünlüğü	Yolsuzlukla mücadele	Kişi başına düşen gelir *
BAE	-0.78	0.68	0.78	0.80	0.67	1.16	34.109
Katar	-0.51	0.86	0.53	0.45	0.93	0.83	36.632
Umman	-0.77	0.66	0.46	0.75	0.71	0.71	18.498
Kuveyt	-0.36	0.28	0.28	0.51	0.75	0.67	20.886
Bahreyn	-0.71	-0.42	0.35	0.72	0.62	0.58	24.067
Ürdün	-0.62	-0.53	0.19	0.41	0.45	0.38	5.610
Tunus	-1.15	0.21	0.55	0.23	0.38	0.20	8.975
S. Arabistan	-1.42	-0.65	-0.28	-0.02	0.17	0.18	16.505
TÜRKİYE	-0.19	-0.65	0.23	0.21	0.08	0.06	9.240
Fas	-0.63	-0.31	0.02	-0.15	-0.03	-0.06	5.765
Cezayir	-0.83	-0.89	-0.35	-0.61	-0.63	-0.39	7.747
Mısır	-1.08	-0.87	-0.41	-0.44	0.00	-0.41	4.895
Lübnan	-0.51	-1.76	-0.45	-0.09	-0.49	-0.57	5.775
İran	-1.33	-1.25	-0.80	-1.51	-0.81	-0.59	8.535
Yemen	-1.06	-1.40	-0.93	-0.68	-0.98	-0.60	984
Suriye	-1.64	-0.88	-1.03	-1.24	-0.55	-0.66	4.234
Cibuti	-0.99	-0.20	-1.01	-0.93	-0.80	-0.67	2.541
Libya	-1.90	0.24	-0.86	-1.40	-0.74	-0.89	12.848
B. Şeria ve Gazze	-0.81	-2.00	-1.11	-1.17	-0.63	-1.09	1.500
Irak	-1.54	-2.91	-1.70	-1.46	-1.95	-1.40	2.900

(*) 2006; SATIN ALMA GÜCÜ PARİTESİ İLE 2000 YILI; DOLAR. NOT: ENDEKSTE ALT SINIR -2.5, ÜST SINIR İSE 2.5'TİR.